

>> A la biblioteca de Vicens i Vives es conserven gairebé cinc-cents llibres dedicats pels seus autors, com és el cas d'aquest de F. Braudel: «Au professeur Jaume Vicens Vives, hommage cordial de l'auteur».

Un passeig per la biblioteca Vicens i Vives

ELS HEREUS DE L'HISTORIADOR JAUME VICENS I VIVES VAN CEDIR A LA UDG LLIBRES, MANUSCRITS I FITXES QUE DIBUIXEN EL SEU PERFIL PROFESSIONAL

La biblioteca de Jaume Vicens i Vives, constituïda com un fons especial, va arribar a Girona el 1988 de la mà de Josep Maria Nadal i de la família Vicens, i es va instal·lar a l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes (ILCC). Allà va servir per facilitar la recerca a un primer grup d'investigadors que incloïa Josep Clara, Anna M. Garcia, Joaquim Maria Puigvert, José Luis Vilanova o Lluís To. Anys més tard, el 1998, va fer mudança per acomodar-se en la Sala de Llegats de la biblioteca de la UdG, juntament amb la resta dels fons especials. Aquest fons permet endinsar-se en el perfil professional de l'historiador gironí.

CARLES GORINI > TEXT

L'existència de fons especials forma part de la política de valor de la biblioteca de la UdG. Segons Joaquim Maria Puigvert, vicerector de Relacions Institucionals, Societat i Cultura, la Universitat de Girona té un fons bibliogràfic jove, que, gràcies a una política de donatius i acceptacions de fons particulars «del tot encertada», s'ha incrementat i millorat sensiblement i ha ajudat la seva biblioteca a convertir-se en la sisena més ben valorada de l'Estat. A més del de Jaume Vicens i Vives, componen el catàleg els fons Prudenci i Aurora Bertrana, Josep Ferrater Mora, Christopher Small, Robert Brian Tate i Pi-erre Vilar.

El fons Jaume Vicens i Vives ocupa uns setanta-tres metres lineals de prestatgeria i està compost per tres mil set-cents noranta-quatre monografies i cent dos títols de revistes amb un nombre d'exemplars molt

variable. Un dels aspectes importants per a la seva divulgació ha estat la catalogació digital, que el fa accessible des de qualsevol lloc a través del web de la biblioteca de la UdG. Aquesta accessibilitat, i la incorporació de nombroses reproduccions gràfiques dels documents per afegir atractiu visual als continguts, són instruments de primer ordre per acostar-lo als estudiosos de Vicens i del seu temps.

Llibres, manuscrits, fitxes

Tenir i mantenir un fons especial no és un regal, sinó tota una responsabilitat. D'entrada, la catalogació és més lenta del que seria habitual en una col·lecció de llibres. Això no ha d'estranyar perquè, com explica Roser Benavides, cap de la biblioteca del Campus Barri Vell, dels llibres i dels manuscrits de Vicens en surten fotografies, notes, algun bitllet de tren fet servir com a punt de lectura, i també dedicatòries, mol-

El fons Jaume Vicens i Vives ocupa uns setanta-tres metres lineals de prestatgeria

Les estudiants de Saragossa

De la docència fugaç a Saragossa es conserven les fitxes i les notes dels estudiants que es van matricular en aquell curs 1947-48. De les vint-i-quatre fitxes de matrícula, vint-i-dues corresponen a dones. A les fitxes, a més de la descripció del perfil acadèmic de l'estudiant, se'ls demanava pels «motivos de vocación histórica». Les respostes, que cal emmarcar en el seu temps, donen la mida de com era la primera fornada d'universitaris amb què es va trobar Vicens. Moltes de les noies contestaven que s'havien matriculat a història, senzillament, perquè els agradava; altres, perquè era el més convenient per a una dona, i encara n'hi havia que, amb tota sinceritat, admetien que s'hi havien matriculat perquè no hi havia cap altre estudi que poguessin fer en aquella ciutat. Un panorama prou decebedor per a un Vicens que en aquells moments vivia entossudit a guanyar la càtedra de Barcelona, la qual cosa aconseguí el febrer del 1948. El professor Serrano Montalvo, que el substituï a Saragossa, el va escriure per explicar-li que els exàmens havien «salido unos flojillos y otros con vaguedades». A les notes, que hi són, hi ha més suspensos que aprovats. D'aquella breu estada, Vicens també va conservar la «ficha diaria» que el catedràtic havia d'omplir i en què donava compte al degà d'allò que havia explicat a classe.

tes dedicatòries, que posen de manifest fins a quin punt era ample el món de relacions de l'historiador gironí. El treball dels bibliotecaris ha consistit a fixar tots els detalls, perquè són precisament els detalls els que afegeixen valor al fons.

Els interessos de Vicens estan ben reflectits en la seva biblioteca; uns interessos que no s'acabaven en la història i que continuaven en el dret o l'economia, però també en la literatura, com demostra el nombre important de llibres de narrativa i de poesia catalana, castellana, francesa i anglesa. És cert que l'estat d'alguns dels volums evidencia que no se'ls va arribar a llegir mai, però n'hi ha altres de certament llegits i rellegits. És per això que la historiadora Maria del Mar Domingo defensa que «les seves lectures abundants i diverses són, sense cap mena de dubte, una herència valuosa que permet resseguir la seva tornada al món universitari el 1947 i descobrir la seva decisiva aportació historiogràfica des de l'inici de la seva prometedora carrera, a principi dels anys trenta, fins als seus últims dies de 1960».

En aquesta línia es manifesta també el professor de la UdG Enric Sagué, que considera que els títols que conté la biblioteca mostren les influències de Vicens, sobretot la de l'obra d'Arnold Toynbee, que es fa patent en la dedicatòria que aquest va escriure a Vicens a *War and Civilization*. Tampoc són menystenibles –i els llibres en són la prova– les influències de Febvre i Braudel i de tota l'escola dels Annales, com també la d'Antonio de la Torre, que havia estat el seu mestre, «la qual cosa demostra que Vicens era un personatge molt obert a influències heterogènies i que va evolucionar molt», assegura Sagué.

La biblioteca de Vicens no conté llibres excepcionals. No seria difícil trobar-ne exemplars en altres biblioteques, però a parer de dos dels tècnics que el van catalogar, Jaume Rufí i Montserrat Serrarols, «pot semblar evident la importància de custodiar documentació manuscrita única, però aquesta rellevància s'hauria d'estendre a material editat que destaquí, per exemple, per la personalitat o interessos de qui l'ha col·leccionat. Evidentment hi pot haver exemplars d'un llibre que formi part del fons Vicens i Vives fins i tot a centenars

de biblioteques, però és només dins aquest fons que el mateix llibre pren valor afegit al del seu contingut i es converteix en objecte d'estudi com a part d'un conjunt dotat de significat».

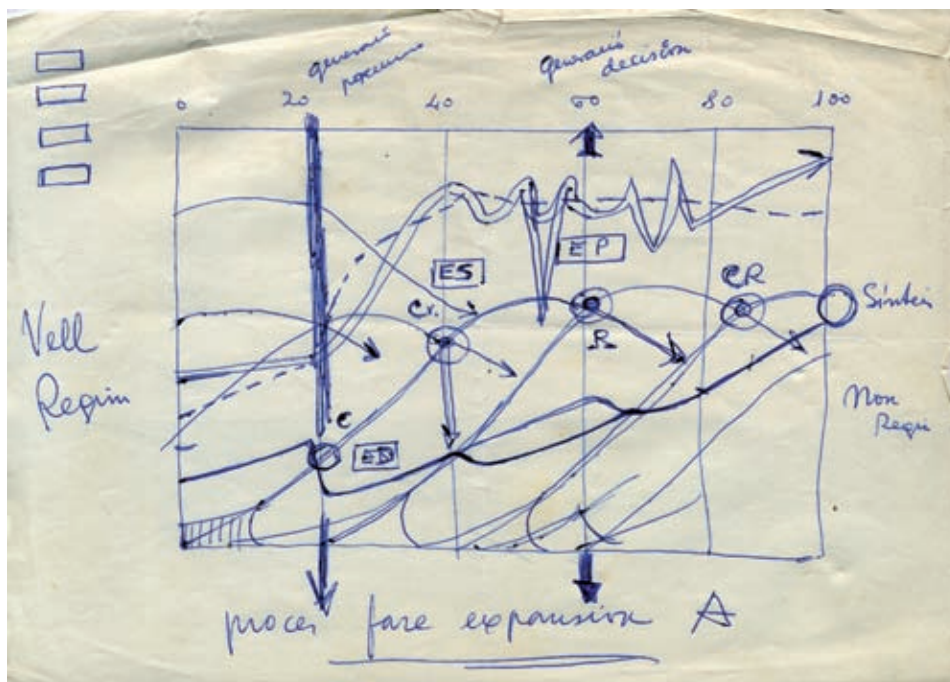
La quantitat de volums i d'arxivadors que atesora aquest fons arriba a unes proporcions considerables, la qual cosa dóna idea de la capacitat de treball del seu creador. El fet que conservés fins al més mínim detall del seu treball proporciona la mesura de la consideració en què el tenia, com també la seva necessitat de controlar una activitat per força dispersa entre la docència, la recerca i el món editorial, al qual, els darrers anys, s'hi afegí una vocació política conseqüència de la seva pròpia evolució. En darrer terme, davant la quantitat de petits detalls que s'acumulen al fons, de vegades en aparença insignificants, es pot arribar a pensar que Vicens era conscient que ell mateix havia de formar part de la història.

Les dedicatòries

Al fons Vicens es conserven quatre-cents catorze llibres dedicats pels seus autors. Són volums amb un valor especial perquè les dedicatòries els afegeixen una història personal, signifiquen una vivència, un contacte, alguna cosa més que la seva simple lectura. L'historiador Josep Clara, que va publicar l'*Epistolari de Jaume Vicens i Vives*, explica que no s'ha fet cap estudi d'aquestes dedicatòries, que manca el detall de les relacions que revelen. Una primera aproximació demostra, en el pla temporal, que són molt minses en els llibres anteriors al 1947, any en què Jaume Vicens va guanyar la càtedra de Saragossa. D'aquesta etapa prèvia hi ha, per exemple, la de Wilhelm Röpke, un economista alemany a qui Vicens admirava. Josep Maria Muñoz explica a *Jaume Vicens i Vives, una biografia intel·lectual*, que «en aquest temps poca gent li mereixia una consideració preeminent com Röpke». D'aquesta relació n'és testimoni *La communauté Internationale*, un llibre del 1947 que Röpke dedicà a l'historiador l'any 1950 «en témoignage de cordiale sympathie et en bon souvenir».

És precisament a partir del 1950 que les dedicatòries es multipliquen, i després de l'assistència al Congrés Internacional de

A més de llibres d'història, n'hi ha també de narrativa i de poesia catalana, castellana, francesa i anglesa

>> Els esquemes apareixen sovint entre les notes de Vicens. Amb els anys guanyen complexitat, però sense perdre mai la capacitat d'explicar.

Ciències Històriques de París, a més, s'internacionalitzen. Sovint són un pur protocol, un quedar bé. En altres casos, com demostra Muñoz, són una mostra de la tenacitat de Jaume Vicens i de la seva voluntat d'anar més enllà, de sortir de l'estret marc que imposava la vida acadèmica espanyola, que representava una cotilla massa forta per a les seves ambicions. A les dedicatòries, Vicens és mestre, col·lega, deixeble. Ho és tot alhora. És mestre d'historiadors locals, que li reten homenatge en la seva primera obra publicada, com Josefina Mateu, anys a venir professora de paleografia i catedràtica de la Universitat de Barcelona, que va dedicar a Vicens un seu primer treball: «A mi professor a quien mucho aprecio y admiro». És col·lega dels estudiosos de la història de Girona, com demostren les nombroses dedicatòries que l'arxiver municipal de Girona i secretari de l'Institut de Estudios Gerundenses, Lluís Batlle, va incloure en els llibres que feia arribar a Vicens. I a la fi, és deixeble quan acumula dedicatòries en els llibres dels historiadors que, com Ferran Soldevila («A Jaume Vicens en penyora de bona amistat i d'estima intel·lectual»), Arnold Toynbee («J. Vicens i Vives from Arnold Toynbee December 1952 with best wishes») o Fernand Braudel («Au

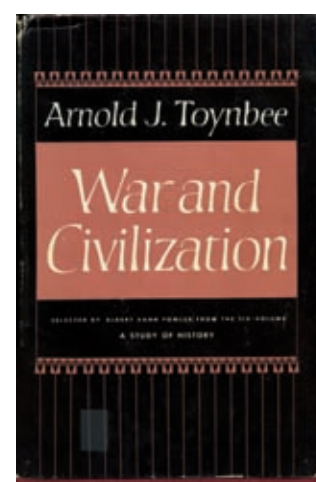
professeur Jaime Vicens i Vives hommage cordial de l'auteur»), van marcar les diferents etapes del seu camí. En les seves relacions amb tants altres professors d'aquí i de fora, sorprenen sobretot les diferències ideològiques entre els uns i els altres. És el cas de Roland Mousnier («Au Professeur J. Vicens i Vives avec sympathique hommage»), molt allunyat de l'escola dels Annales que era tan cara a Vicens.

L'historiador gironí era home de múltiples interessos i de nombrosos contactes, que entenia des d'una perspectiva realista. Muñoz recull el seu testimoni en aquest sentit: Vicens era conscient que molts dels que el felicitaven eren «d'aquells de la riulla als llavis i l'odi al cor», una afirmació vàlida per a les dedicatòries i, sobretot, per a una altra font present a l'arxiu, que són les cartes i els telegrams de felicitació rebuts amb motiu d'haver guanyat la càtedra de Barcelona. De moment, l'estudi de les dedicatòries encara està per fer.

Els guions de classe

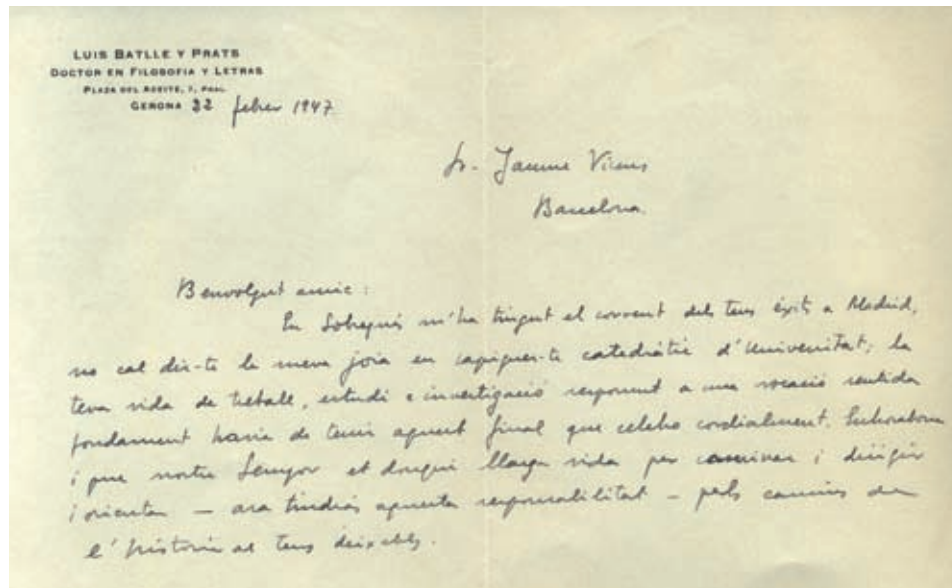
Entre els manuscrits de Vicens, els guions de classe proporcionen una valuosa informació del seu tarannà. L'historiador els preparava sense preciosismes però amb tota meticulositat. La lectura dels guions

>> Toynbee va marcar una etapa en el camí del Vicens historiador.

Vicens assumia que molts dels que el felicitaven tenien «la riulla als llavis i l'odi al cor»

>> *L'obtenció de la càtedra per part de Vicens va ser motiu de joia i felicitat per a amics i coneguts. Es conserven un gran nombre de telegrams i cartes que fan referència a aquest moment.*

La lliçó de Vicens i Vives

Enric Sagué acompanya els estudiants de l'assignatura tendències historiogràfiques a visitar el fons Vicens i Vives. Els aclareix que és una part de la biblioteca i de l'arxiu personal de l'historiador. Els estudiants atenen i ressegueixen els llibres als prestatges. Els agafen, els fullegen. En troben d'Arnold Toynbee, de Lucien Febvre o de Pierre Vilar. També troben llibres alemanys de geopolítica i, fins i tot, nombroses obres de literatura catalana, francesa i anglesa. «La historiografia interessa molt als estudiants, perquè la senten com un dèficit en la seva formació», explica Sagué. Però no només hi ha llibres: també hi ha les fitxes que feia servir per a les seves recerques, els guions que es preparava per donar les classes a la universitat i cartes i petits retalls de paper amb tota mena d'anotacions. Una lliçó de l'ofici d'historiador que avui encara perdura.

permet comprovar la importància que atorgava al fet d'ensenyar. Amb els anys, els plecs discursius (ligats per ell mateix amb un fil de cotó) van evolucionar cap a un gran esquematisme, molt més eficaç. I barrejats amb els guions es troben retalls de paper amb les proves dels diferents esquemes, que parlen de l'esforç de síntesi que hi abocava per dotar-los d'un equilibri singular entre la complexitat i la comprensibilitat.

Seguint altre cop les informacions que Muñoz proporciona en la biografia intel·lectual de Vicens, advertim aquesta obsessió per la síntesi, de la necessitat de fer-se entendre, de resumir l'extraordinària complexitat de la història en alguna cosa que, sense ser una caricatura, arribés als estudiants. Els guions, els esquemes, les idees sovint apareixen escrits en papers reaprofitats, com els que va fer servir per anotar les lliçons d'història universal i d'Espanya que havia d'impartir com a catedràtic de la Universitat de Saragossa, tot just guanyada la càtedra, i que estan escrites en el revers d'unes quartilles en què s'anunciava una naviliera que, durant els primers anys del segle XX, feia el cabotatge entre Barcelona, Sant Feliu, Palamós i Roses. Vicens, lluny de la terra i tan a prop.

Després de l'experiència fugaç de Saragossa i de passar deu anys a la Facultat de

Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, el curs 1959-60 Vicens va decidir incorporar-se a la nova Facultat de Ciències Econòmiques. L'historiador anotà en un full: «Importancia de la nueva Facultad y esperanzas. Alusión a la Junta de Comercio». L'episodi de la marxa a Econòmiques el recull Fabià Estapé a *Deu grans catalans*, on explica què va suposar el trasllat: «uns nous mètodes que arrenquen amb l'arribada de Jaume Vicens i Vives a la seva nova llar científica, l'assignatura d'Història Econòmica d'Espanya, de la qual va fer el seu darrer i transcendental curs a la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat de Barcelona, amb la important col·laboració del seu gran deixeble Jordi Nadal Oller». Per un manuscrit del fons sabem què era el que Vicens esperava ensenyar als estudiants: «la coyuntura humana, tan importante como la coyuntura económica. Posiciones e intereses del hombre común, con las que se enfrentarán el día de mañana». Hi afegí, encara, una nota: «52 lecciones, modo de problemática. Trabajo. Examen oral. Vicens, Nadal, Colls, Carreras». La mort, però, no li va permetre acabar aquell curs. En unes actes, en vermell, es preguntava: «exámenes entre 14 y 21 de junio. ¿Cuándo?».

Carles Gorini.
Engega-UdG.

La lectura dels guions de les classes permet comprovar la importància que l'historiador atorgava al fet d'ensenyar